فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی
سال دوم، شماره ۷، پاییز ۱۳۹۳، صفحات ۱۰۸-۹۱

بررسی تأثیر طرح توسعه بنگاه‌های کوچک و زودبازده بر ایجاد اشتغال در استان‌های منتخب کشور

هدایت حسین‌زاده
استادیار، گروه اقتصاد، دانشگاه پیام‌نور، ایران (نویسنده مسئول)
hedhus@gmail.com

رضا نصرتی
کارشناس سازمان فنی و حرفه‌ای
rezanosrat13@gmail.com

هدف از این پژوهش بررسی تأثیر تسهیلات بانکی بر ایجاد اشتغال می‌باشد. اعطای تسهیلات اشتغال‌زایی یکی از شیوه‌های معمول دولت در طول برنامه‌های اول تا پنجم توسعه برای رفع بیکاری در ایران است. این تحقیق از نوع کاربردی است و جامعه آماری آن تسهیلات اعطایی بانک‌ها تحت عنوان بنگاه‌های کوچک و زودبازده در ۱۳ استان کشور می‌باشد. در انتخاب این استان‌ها تلاش شده است بیش از ۷۰ درصد از کل جمعیت کشور را شامل شود. ابزار جمع‌آوری داده‌ها به‌صورت کتابخانه‌ای، علمی و تخصصی می‌باشد که با استفاده از این داده‌ها اشتغال به کمک متغیر توضیحی تسهیلات بنگاه‌های کوچک و زودبازده با استفاده از روش پنل دیتا مورد بررسی قرار گرفته است. مدل این مطالعه از تحقیق کریج آرمسترانگ، بن کریج، ویلیام جکسون و جیمز تامسون (۲۰۱۰) تحت عنوان "اهمیت توسعه بازارهای مالی، مطالعه ارتباط بین وام‌های تضمینی و بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده و نرخ اشتغال" اقتباس شده است. نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد که تسهیلات بنگاه‌های کوچک زودبازده و تولید ناخالص داخلی در ایجاد اشتغال تأثیر مثبت دارند.

طبقه‌بندی JEL: E240, E430, E510, E520, E580.
واژه‌های کلیدی: تسهیلات، بنگاه‌های کوچک و زودباده، اشتغال.

* تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۵/۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۸/۲۲

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

۱. مقدمه

از جمله چالش‌های پیش‌روی اقتصاد ایران مسئله بیکاری است. رشد لجام‌گسیخته جمعیت که در حین سال‌های جنگ اتفاق افتاد آثار منفی خود را در دهه‌های بعد نشان داد و نتیجه این امر بیکاری بیش از ۳/۵ میلیون نفر از جمعیت فعال ۲۳ میلیونی کشور است، بنابراین آمار نشان می‌دهد که نرخ بیکاری بین ۱۳ تا ۱۶ درصد در نوسان است. دولت پس از جنگ در قالب برنامه‌های اول تا پنجم توسعه سعی در رونق بازار کسب‌وکار نموده است. اغلب این اقدامات در قالب اعطای تسهیلات بانکی برای گسترش بنگاه‌های کوچک و بزرگ، صنوف و کشاورزی بوده است. از جمله این برنامه‌ها می‌توان به طرح گسترش بنگاه‌های کوچک و متوسط زودبازده (SMEs) و ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، برنامه حمایت از مشاغل مربوط به صنوف، کشاورزی و خدمات که در قالب تسهیلات تکلیفی به دستگاه‌های اجرایی کشور محول گردید اشاره نمود. اجرای طرح‌های فوق اغلب به روش اعطای تسهیلات بانکی بوده است. مؤسسات مالی در ایران شامل بانک‌های تجاری، مؤسسات بیمه، صندوق‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز، صندوق بازنشستگی و ... می باشند. این مؤسسات به‌عنوان واسطه‌های مالی امکان انتقال پس‌اندازها را از پس‌اندازکنندگان به وام‌گیرندگان فراهم می‌سازند، بنابراین بخش مهمی از پس‌اندازهای جامعه از طریق بانک‌ها و مؤسسات مالی هدایت می‌شوند. وام‌هایی که بانک‌ها و مؤسسات مالی در اختیار خانوارها، مؤسسات و دولت قرار می‌دهند مهم‌ترین منبع تأمین مالی جامعه برای خرید کالاهای سرمایه‌گذاری شامل ساختن سد، بزرگراه‌ها، پل‌ها و خرید ماشین‌آلات و ابزارها و ... می‌باشند. سرمایه‌گذاری نیز بهره‌وری منابع جامعه و کشور را افزایش داده و با ایجاد اشتغال سطح رفاه جامعه را افزایش می‌دهد. به استناد قانون عملیات بانکی بدون ربا بانک‌ها می‌توانند به‌منظور ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش فعالیت بخش‌های مختلف تولیدی، بازرگانی و خدماتی بخشی از سرمایه یا منابع مورد نیاز این بخش‌ها را به‌صورت مشارکت تأمین نمایند.

نتیجه تحقیق نشان می‌دهد هرچه به سال‌های انتهای برنامه چهارم نزدیک می‌شویم تعداد اشتغال ایجاد شده از طریق تسهیلات بانکی کمتر شده است، به طوری‌که در سال به کمتر از ۱۰ هزار شغل رسیده است (فرجادی، ۱۳۸۹). ارزیابی عملکرد آیین‌نامه اجرایی گسترش بنگاه‌های اقتصادی زودبازده و کارآفرین که توسط دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن مرکز پژوهش‌های مجلس

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

شورای اسلامی منتشر شد حاوی ارزیابی نهادهای مختلف سیاستگذاری است که خلاصه‌ای از آن ارائه می‌گردد. هدف این گزارش نتایج اشتغال‌زایی این طرح‌هاست. بر اساس گزارش بانک مرکزی در خلاصه‌ای از تحولات اقتصادی کشور در سال ۱۳۸۹ مجموع سهمیه ابلاغی بانک مرکزی به بانک‌های عامل برای اعطای تسهیلات به بنگاه‌های اقتصادی کوچک و کارآفرین تا پایان ۱۳۸۹ در مقایسه با سال ۱۳۸۸ تغییری نداشت. اعمال سیاست‌های تثبیتی دولت، عدم استفاده از تسهیلات دریافتی برای موضوع قرارداد در برخی طرح‌ها، محدودیت منابع سیستم بانکی، بدهی سنگین بانک‌ها به بانک مرکزی و معوق شدن برخی تسهیلات در سال‌های پیش از علل عدم افزایش سهمیه مذکور است. در این گزارش با توجه به پراکندگی اعطای تسهیلات در مناطق مختلف کشور انحراف در برنامه بین ۲ تا ۴۲ درصد در نوسان است. بر اساس گزارش سازمان بارزسی کل کشور در سال ۱۳۸۷ به‌طور میانگین ۴۰ درصد از اشتغال‌های تعهد شده در برنامه محقق شده است. به عبارت دیگر، برنامه دارای ۶۰ درصد انحراف می‌باشد. گزارش عملکرد ۶ ساله برنامه چهارم توسعه در سال ۱۳۹۱ نیز حاکی از انحراف ۶۰ درصد در اهداف برنامه بوده است. در نهایت مرکز پژوهش‌های مجلس به‌صورت رسمی اعلام نموده است که برنامه اعطای تسهیلات به بنگاه‌های کوچک اقتصادی با شکست مواجه شده است و این در حالی است که پایگاه اطلاع‌رسانی دولت انحراف این طرح‌ها را کمتر از ۳ درصد اعلام نموده است، همچنین وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی نیز انحراف بیش از ۵ درصد در برنامه را نپذیرفت (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۱).

چنانچه ملاحظه می‌شود اختلاف بین موفقیت یا شکست طرح‌های اشتغال‌زایی از سوی ارگان‌های سیاستگذار و نظارتی فراوان به‌چشم می‌خورد. این اختلافات می‌تواند ریشه در سلایق و حزب‌بندی‌های سیاسی باشد که می‌تواند ما را از حقیقت موجود دور سازد. این تحقیق به‌صورت جامع می‌تواند نتیجه دقیق‌تری از نتایج سیاست‌های اعمال‌شده در باب اشتغال‌زایی ارائه دهد که فارغ از جناح‌بندی‌های سیاسی است. در این تحقیق تلاش می‌شود نتیجه پرداخت تسهیلات برای اشتغال که طی برنامه چهارم اجرا گردید مشخص شود. البته چنانچه پیش این نیز اشاره شد مؤلفه‌های اقتصادی چنان به یکدیگر وابسته‌اند که شاید بررسی صرف اثر تسهیلات بانکی اشتغال‌زایی بر نرخ بیکاری یا نرخ مشارکت اقتصادی چندان دقیق به‌نظر نیاید، اما می‌توان در کنار نرخ بیکاری و نرخ اشتغال ایجاد شده از سایر مباحث اقتصادی که در نتیجه ایجاد اشتغال از خود

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

عکس‌العمل نشان می‌دهند نیز کمک گرفت. از جمله این مؤلفه‌ها می‌توان به افزایش خالص سرمایه‌گذاری یا افزایش تولید یا بالا رفتن هزینه‌های مصرفی خانوار یا افزایش سپرده‌های بانکی اشاره نمود، همچنین می‌توان با تفکیک گروه‌های عمده فعالیت‌های (صنعت، کشاورزی و خدمات) و مطالعه روند رشد آنها به این هدف رسید.

از سویی افزایش نقدینگی در جریان آزادسازی اعتبارات بانکی در جامعه نیز ممکن است تبعات ناگواری را بر اقتصاد بگذارد. یکی از آثار مستقیم این افزایش تورم است. تورم به کاهش ارزش واقعی ریال خواهد انجامید و با توجه به وابستگی اقتصاد کشور به واردات محصولات اولیه صنعتی و کشاورزی می‌تواند زمینه‌ساز آسیب رساندن به صنایع اغلب نوپای کشور شود. در اینجا قصد مطالعه اثر تسهیلات بانکی بر تورم را نداریم، اما اثرآن بر اشتغال ایجاد شده دور از انتظار نیست. اعتباراتی که از طریق بانک‌های عامل به اشخاص حقیقی و حقوقی اعطا می گردد شامل اعتبارات مسکن، خودرو، ضروری، جعاله، مضاربه، تسهیلات ارزی، تبصره‌ای، اشتغال‌زایی و... به‌نوعی می‌توانند برای تولید و سرمایه‌گذاری مؤثر باشند. در این تحقیق تلاش می‌شود اثر تسهیلات بنگاه‌های کوچک و زودبازده را بر اشتغال سنجش نماییم. در این تحقیق سعی می‌شود به میزان اثرگذاری طرح‌های اشتغال‌زایی در مهار بیکاری برخی استان‌های منتخب طی سال‌های (۱۳۸۹-۱۳۸۴) پرداخته شود. در انتخاب استان‌ها با مطالعه آمارهای منتج‌شده از سرشماری سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۸۵ به گونه‌ای عمل خواهد شد که بیش از ۶۰ درصد جمعیت، اراضی کشاورزی، صنایع و خدمات کشور در آن استان‌ها (آذربایجان شرقی و غربی، اصفهان، بوشهر، تهران، خراسان رضوی، خوزستان، فارس، کرمان، گیلان، مازندران، مرکزی و هرمزگان) جای گیرد. با این کار با قاطعیت بیشتری می‌توان نتایج به‌دست آمده را به کل کشور تعمیم داد. نتیجه‌ای که از این مقاله برمی‌آید می‌تواند تدوینگران سیاست‌های کلی اشتغال را در دستیابی به اهداف از پیش تعیین‌شده یاری رساند. در این تحقیق با استفاده از روش داده‌های ترکیبی (پنل دیتا) تلاش می‌شود اثر تسهیلات بنگاه‌های کوچک زودبازده را بر اشتغال اندازه‌گیری نماییم.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

۲. مبانی نظری و تجربی

۲-۱. تسهیلات بنگاه‌های کوچک و زودبازده اقتصادی

اخیراً پدیده جدیدی وارد ادبیات حقوق کار و روابط اجتماعی شده است. این پدیده بنگاه‌های زودبازده است که اساس و صنعت هر کشوری را تشکیل می‌دهند. بحث معروف بنگاه‌های کوچک و زودبازده[1] به اواخر دهه ۵۰ و اوایل دهه ۶۰ تحت عنوان بنگاه‌های کوچک و متوسط یعنی زمانی‌که بحث‌های توسعه مطرح می‌شد بازمی‌گردد. برخی کشورها مانند آمریکای لاتین، ژاپن، آلمان و فرانسه در یک مقطع خاص به این بنگاه‌ها توجه داشتند. در دو دهه اخیر با ظهور فناوری‌های جدید و دستیابی همگان به شبکه ارتباطی اینترنت تحولاتی در توانایی‌های واحدهای صنعتی، روش‌های تولید و توزیع و ساختار صنعتی کشور افزوده شده است؛ به طوری‌که واحدهای کوچک و صنعتی و بازرگانی به‌عنوان بخش مکمل و اساسی اقتصاد هر کشور شناخته شده‌اند. این واحدها در بسیاری از کشورهای در حال توسعه ضمن دستیابی به اهداف بنیادین همچون ایجاد اشتغال، ریشه‌کن نمودن فقر، بهبود توزیع درآمد و برآوردن نیازهای اساسی کشورهای در حال توسعه نقش مؤثری دارند (رافع، کاظمی و حیدری‌بیوکی، ۱۳۹۱).

توسعه اقتصادی هر کشور تا حد زیادی به موفقیت شرکت‌های کوچک و متوسط وابسته است. فعالیت این شرکت‌ها در چند بعد مطرح است. در بعد اجتماعی بنگاه‌های کوچک و متوسط راه پیشرفت افراد را باز می‌گذارند. در بعد سیاسی این بنگاه‌ها ساختار سیاسی را اصلاح می‌کنند و از تمرکز قدرت در شهرهای بزرگ جلوگیری به‌عمل می‌آورند. از لحاظ اقتصاد بنگاه‌های کوچک و متوسط از عمده عوامل ایجاد اشتغال محسوب می‌شوند. از نظر فردی نیز بنگاه‌های کوچک و متوسط زمینه را برای توسعه فردی و تخصصی و ایجاد افق‌های روشن حرفه‌ای فراهم می‌آورند. به این ترتیب این گروه از بنگاه‌ها سهم بسزایی در رساندن اقتصاد به اقتصاد رقابتی، پویا مبتنی بر دانش و نیز توانایی رشد مداو، ایجاد شغل و تحکیم انسجام را دارند. در این راستا، دولت به‌منظور توزیع عادلانه منابع بین اقشار و مناطق محروم جامعه، افزایش تولید و صادرات غیرنفتی و تحرک اقتصادی و نیز افزایش کارایی تسهیلات بانکی و خارج نمودن این منابع از مسیرهای غیرمولد در اشتغال، آیین‌نامه گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده و کارآفرین را در

1. Small and Medium Enterprises (SMEs)

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

سال ۱۳۸۴ تدوین نمود. این برنامه در قالب برنامه پنج ساله چهارم اقتصادی تدوین گردیده بود که هدف آن بالا بردن سرمایه‌گذاری و افزایش نرخ اشتغال بود (علیزاده‌مرزناکی، ۱۳۸۷).

۲-۲. طرح بنگاه‌های کوچک و زودبازده اقتصادی

یکی از طرح‌های اشتغال‌زایی دولت که بر اساس قانون برنامه چهارم توسعه با هدف ساماندهی فعالیت‌ها و حمایت دولت از گسترش این واحدها در سال ۱۳۸۴ اجرایی گردید طرح اجرای بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده و کارآفرین بود. در آیین‌نامه اجرایی این طرح اهداف دولت از ایجاد آن چنین آمده است:

هیئت‌وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۴/۸/۱۹ که در مرکز استان خراسان جنوبی تشکیل گردید بنا به پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، وزارت کار و امور اجتماعی، بانک مرکزی ایران و وزارت امور اقتصادی و دارایی و به استناد اصل ۱۳۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مواد (۱۰)، (۱۱) و (۲۷) و بند "ج" ماده (۲۱)، بند "الف" ماده (۳۹)، بندهای "د" و "ط" ماده (۹۵)، بند "و" ماده (۱۰۱) و بند "الف" ماده (۱۰۲) برنامه چهارم توسعه اقتصادی اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - مصوب۱۳۸۳- آیین‌نامه اجرایی گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده و کارآفرین را به شرح زیر تصویب نمود:

ماده (۱): هدف از این آیین‌نامه ساماندهی فعالیت‌ها و حمایت‌های دولت در زمینه گسترش بنگاه‌های کوچک اقتصادی زودبازده به‌منظور دستیابی به مقاصدی شامل توزیع عادلانه منابع در مناطق به‌ویژه در مناطق محروم، توزیع عادلانه منابع بین اقشار مختلف مردم به‌ویژه مردم محروم‌تر، افزایش تولید و صادرات غیرنفتی، تقویت تحرک اقتصادی، افزایش کارایی تسهیلات بانکی، تقویت کارآفرینی، اشتغال‌زایی و افزایش فرصت‌های شغلی جدید (آیین‌نامه اجرایی بنگاه‌های زودبازده). این تسهیلات با سود مصوب بانک مرکزی (۱۶ درصد در سال ۱۳۸۴، ۱۴ درصد در سال ۱۳۸۵ و ۱۲ درصد در سال ۱۳۸۶) به متقاضیان جهت خرید مواد اولیه، تجهیزات مکان کارگاه اعطا گردید. بر اساس ماده (۵) این آیین‌نامه به‌منظور تشویق و حمایت از فعالیت‌های موضوع این آیین‌نامه و پس از بهره‌برداری از طرح و تحقق اهداف پیش‌بینی‌شده، یارانه سود و کارمزد تسهیلات طرح‌ها مطابق دستورالعملی متضمن اولویت‌های موضوعی، منطقه‌ای و زمانی به ایجادکننده طرح پرداخت می‌گردید. اعطای تسهیلات به طرح‌های بنگاه‌های زودبازده که از اوایل سال ۱۳۸۵ در

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

استان‌ها اجرایی گردید در سال ۱۳۸۶ به اوج خود رسید و پس از آن سیر نزولی گرفت و در سال ۱۳۸۸ به کمترین مقدار خود رسید.

جدول ۱. آمار عملکرد اجرای طرح بنگاه‌های زودبازده در سطح کشور

سال	تعداد طرح‌های انعقاد قرارداد شده	مبلغ قراردادهای منعقد شده	تعداد اشتغال طرح‌های قرارداد منعقد شده	مبلغ پرداخت شده به متقاضیان	تعداد طرح‌های بهره‌برداری شده	عملکرد تعداد طرح‌های اجرا شده (درصد)	تعداد اشتغال در طرح‌های بهره‌برداری شده	عملکرد اشتغال
۱۳۸۵	۲۷۷۴۸۰	۹۹۷۷۰/۱۱	۶۶۴۳۳۸	۸۰۳۴۳/۹۳	۱۶۵۹۵۷	۶۰	۴۲۶۷۱۲	۶۴
۱۳۸۶	۲۹۹۵۵۱	۱۰۵۷۶۶/۷۲	۷۴۹۵۵۵	۹۲۹۳۹/۶۷	۲۷۴۹۰۴	۹۲	۴۳۴۲۷۵	۵۸
۱۳۸۷	۴۳۶۰۶	۲۶۸۰۵/۵۸	۷۱۵۰۶	۲۹۷۱۴/۲۹	۵۰۴۴۵	–	۸۵۱۴۵	–
۱۳۸۸	۳۸۲۹	۹۲۵۴/۱۲۷	۳۲۶۳۰	۶۰۶۲/۲	–	–	–	–
۱۳۸۹	۸۳۲۴	۱۴۵۱۶/۹۱۵	۶۵۶۳۹	۱۵۷۲۶/۶۹	۱۶۲۶	۱۹/۵	۱۴۰۶۷	۲۱/۴
جمع	۶۳۲۷۹۰	۲۵۶۱۱۳/۴۵	۱۵۸۳۶۵۸	۲۲۴۷۸۷/۰۴	–	–	–	–

مأخذ: آمار و اطلاعات معاونت اشتغال و سرمایه‌گذاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی.

نتایج حاصل از اجرای بنگاه‌های زودباده از سوی ارگان‌های مختلف بررسی گردید و نظرات متضادی از این بررسی‌ها به‌دست آمده است. مرکز پژوهش‌های مجلس و سازمان بازرسی کل کشور نتایج را ناامیدکننده توصیف نمودند و بیان داشتند که طرح فوق شکست خورده است. از سوی دیگر، مرکز اطلاع‌رسانی دولت، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و بانک مرکزی طرح را موفقیت‌آمیز توصیف نمودند و اظهار داشتند که انحراف ناچیزی در اجرای طرح مشاهده شده است. در این باب نمونه‌ای از گزارش‌های ارگان‌های فوق ارائه می‌گردد. در گزارش سازمان بازرسی کل کشور (اسفندماه ۱۳۸۷) بر اساس تعداد ۴۶۶۵ نمونه در ۲۳ استان به شرح ذیل است:

– پرداخت این تسهیلات در برخی موارد با اهداف تعیین‌شده در قانون برنامه چهارم توسعه مغایرت داشته و نتوانسته به رشد و توسعه این صنایع و به‌تبع آن رشد صادرات و اشتغال کمک نماید و موجبات افزایش نقدینگی در اقتصاد و فعالیت‌های سفته‌بازی را فراهم نموده است.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

– به‌طور میانگین حدود ۱۶ درصد طرح‌ها صوری بوده (میانگین ساده ۱۷/۴۴ درصد و میانگین هندسی موزون ۱۵/۶۶ درصد) و متقاضیان تسهیلات بنگاه‌های زودبازده اساساً اقدام به ایجاد طرح نکرده و تسهیلات را در محل دیگری هزینه نمودند.

– به‌طور میانگین حدود ۴۰ درصد از اشتغال اسمی تعهدشده در طرح‌ها تحقق یافته است. به عبارت دیگر، حدود ۶۰ درصد انحراف در اشتغال‌زایی وجود داشته است.

– بر اساس میانگین حساب موزون ۲۱/۹۵ درصد و میانگین هندسی موزون ۱۶/۹۲ درصد انحراف در خصوص تسهیلات پرداختی وجود داشته است. به عبارت دیگر، برخی دریافت‌کنندگان تسهیلات منابع را بعضاً یا به‌طور کامل در محل دیگری هزینه نموده‌اند و این مورد با موضوع طرح‌های صوری (بند ۲) متفاوت است؛ زیرا در این مورد اخیر طرح وجود خارجی دارد، اما تسهیلات دریافتی برای توسعه طرح یا سرمایه در گردش مصرف نشده است (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۸).

به‌نظر می‌رسد اختلافات سیاسی مجلس و دولت در سال‌های اخیر بر نتایج حاصل از بررسی آثار عملی طرح بنگاه‌های زودبازده سایه افکنده است، در حالی‌که گروه‌های نظارتی در استان‌ها که از سوی ارگان‌های مختلف اعزام گردیده‌اند از جمله بانک مرکزی، وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی، تعاون، کار و رفاه اجتماعی، صنعت و معدن و... گزارشاتی از موفقیت این طرح عنوان می‌دارند (سایت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی).

۲-۳. اشتغال، بیکاری و مؤسسات مالی و اعتباری در ایران

۲-۳-۱. جایگاه اشتغال و سیستم بانکی در برنامه‌های پنج ساله اول تا پنجم پس از انقلاب

با پایان یافتن جنگ تحمیلی و آغاز دهه دوم انقلاب اسلامی از یک سو زمینه‌های تحول در اقتصاد کشور و از سوی دیگر ضرورت بازسازی اقتصاد درهم شکسته کشور و ایجاد زمینه برای بهبود وضع زندگی مردم نمایان‌تر شد. در این شرایط ایران در قالب برخورد مرحله‌ای با نیازهای توسعه جامعه و ضرورت توسعه کشور ابزار برنامه‌ریزی میان‌مدت را انتخاب نمود و عملاً برنامه توسعه کشور در قالب برنامه‌های پنج ساله از سال ۱۳۶۸ آغاز شد. برنامه پنج ساله اول در دوره (۱۳۷۱-۱۳۶۸) با انتخاب راهبرد آزادسازی اقتصادی آغاز شد. پس از برنامه اول توسعه برنامه دوم توسعه برای دوره پنج ساله (۱۳۷۸-۱۳۷۴) تهیه شد. برنامه دوم توسعه کشور مطابق اهداف و سیاست‌های اعلام‌شده در اسناد آن مبتنی بر آزادسازی اقتصادی و خصوصی‌سازی

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

تهیه شد. مشکلات ساختاری گریبان‌گیر دو برنامه اول و دوم توسعه، نگاه اجتماعی به مسائل اقتصادی در داخل و سیاست تنش‌زدایی در روابط بین‌الملل و بهبود روابط در اوپک و ارائه طرح سازماندهی اقتصاد در سال ۱۳۷۷ منجر به شکل‌گیری سرمشق اصلاح ساختار اقتصادی با رویکرد داخلی در برنامه سوم توسعه اقتصاد (۱۳۸۳-۱۳۷۸) شد. این برنامه با راهبرد اصلاحات اقتصادی مبتنی بر رویکرد توسعه اقتصاد رقابتی از طریق حرکت به‌سمت آزادسازی نظام اقتصادی همراه با شکل‌گیری نظام جامع تأمین اجتماعی و اصلاحات قانونی و نهادی و لغو انحصارات برای فراهم شدن زمینه‌های مشارکت بخش خصوصی و کاهش تصدی‌گری دولت طراحی و تدوین گردید، اما تهیه و تدوین برنامه چهارم با سرمشق رشد پایدار اقتصادی مبتنی بر محور دانایی و رویکرد جهانی در قالب چشم‌انداز بلندمدت اقتصادی تهیه شد که از این بعد با سایر برنامه‌ها متفاوت بود.

در اینجا به تعدادی از تحقیقات خارجی و داخلی که به ارتباط تسهیلات بانکی و ایجاد اشتغال پرداخته‌اند اشاره می‌کنیم. یکی از این مقالات به‌عنوان مقاله پایه در پژوهش پیش‌رو انتخاب گردیده است.

آرمسترانگ، بن کریج، جکسون و تامسون (۲۰۱۰) در تحقیقی تحت عنوان "اهمیت توسعه بازارهای مالی، مطالعه ارتباط بین وام‌های تضمینی و بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط" تأثیر توسعه اعتباری بنگاه‌های کسب‌وکار کوچک و متوسط را که با مداخله دولت آمریکا به‌صورت اعطای تسهیلات تضمینی به‌عنوان SBA[1] اجرا می‌گردد بر روی اشتغال و ارتقای عملکرد اقتصادی بررسی کرده‌اند. در آن مطالعه تأثیر اعطای وام‌های تضمینی SBA بر عملکرد اقتصاد مثبت ارزیابی شده است. این مقاله نتایج به‌دست آمده از اعطای تسهیلات در کانادا را چشمگیر توصیف نموده که باعث رشد و رفاه اقتصادی گردیده است. مدل این تحقیق به این صورت طراحی شده است که نرخ سالانه اشتغال در طول دوره (۲۰۰۱-۱۹۹۱) تابعی از سپرده‌های بانکی، سرانه اعطای وام‌های تضمینی، متوسط درآمد سرانه، هزینه‌های سرمایه‌گذاری و سهم اشتغال در بنگاه‌های کوچک اقتصادی که با استفاده از روش داده‌های ترکیبی تجزیه‌وتحلیل گردیده است.

میریم و اینسالاو (۲۰۰۹) در مقاله‌ای تحت عنوان "تأثیر اقتصاد بانکی و غیربانکی در مکزیک" به تجربه مکزیک در اعطای تسهیلات اشتغال‌زایی که با ایجاد بانک آزتکا[2] در اغلب استان‌های مکزیک صورت پذیرفته پرداخته است. نتایج این تحقیق که به‌صورت مقایسه‌ای بین استان‌هایی که

1. Small Business Administration Loan Guarantee Programs
2. Azteca

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

بانک آزتکا در آنها ایجاد شده بود با سایر استان‌ها نشان می‌دهد که اعطای تسهیلات اشتغال‌زایی باعث گردید کسب‌وکارهای خوداشتغالی رونق گیرد و اشتغال نیز حدود ۱/۴ درصد افزایش یابد.

در مقاله دیگری که توسط ویلکینسون و کریستنسون (۲۰۱۱) به رشته تحریر درآمده است با توجه به رکود جهانی که از سال ۲۰۰۸ اقتصاد آمریکا را تحت تأثیر قرار داد با عنوان "آیا وام‌های بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط می‌تواند افزایش یابد؟" کسب‌وکارهای کوچک و متوسط را به‌عنوان موتور محرک رشد اشتغال تلقی می‌کند. در این مقاله به دو استراتژی که سیاستگذاران می‌توانند از آنها برای گسترش وام به بنگاه‌های کوچک و متوسط استفاده کنند اشاره شده است. افزایش سرمایه بانک‌ها و کاهش مشکلات نقدینگی جامعه عواملی هستند که به رونق کسب‌وکارهای کوچک از طریق اعطای وام به بنگاه‌های اقتصادی کمک خواهد نمود. مقاله فوق به از دست رفتن ۹ میلیون شغل در اثر رکود اشاره می‌کند که طی سال‌های (۲۰۱۰-۲۰۰۸) اتفاق افتاده است. استخدام کارگر و کارمند در کسب‌وکارهای کوچک ۶ درصد کاهش یافته است. در این زمان داده‌ها نشان می‌دهند که اعطای تسهیلات بانکی به تمام کسب‌وکارها ۲۲ درصد و به کسب‌وکارهای کوچک و متوسط ۸ درصد کاهش یافته است. در آن مقاله با گزارش‌گیری از تعدادی بانک‌های اعطاکننده وام‌ها مشخص گردید تقاضای اخذ وام نیز کاهش یافته و دلیل آن را فروش ضعیف این بنگاه‌ها عنوان می‌کنند. مدلی که در آن تحقیق ترسیم شده است میزان وام‌دهی به بنگاه‌های کوچک را تابعی از سرمایه، سپرده‌های بانکی، دارایی‌های جامعه، میزان اشتغال و تولید ناخالص داخلی می‌داند.

برگس و پاند (۲۰۰۲) در تحقیق خود در کشور هند به بررسی تأثیر افزایش شعبه‌های تازه تأسیس توسط بانک مرکزی این کشور (که در زمان آزادسازی طی سال‌های (۱۹۹۲-۱۹۶۹) حدود ۵۰ هزار شعبه عمدتاً تأسیس‌شده در مناطق روستایی بوده است) بر توسعه روستایی پرداخته‌اند. نتایج مطالعه آنها نشان می‌دهد که تأسیس شعبه‌ها منجر به تغییر ساختار تولید و اشتغال و در نهایت کاهش فقر و نابرابری شده است.

در مطالعه اکبریان و حیدرپور (۱۳۸۸) که به بررسی تأثیر توسعه بازار مالی بر رشد اقتصادی در ایران طی سال‌های (۱۳۸۶-۱۳۴۵) پرداخته است عنوان شد که اهمیت توسعه بازارهای مالی در رشد اقتصادی همواره از مباحث کلیدی در اقتصاد توسعه است. هدف این مقاله بررسی تأثیر توسعه بازار مالی بر رشد اقتصادی ایران در کوتاه‌مدت و بلندمدت طی دوره زمانی (۱۳۸۶-۱۳۴۵) است.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

نتایج حاصل از برآورد معادلات نشان می‌دهد که در هر دو الگو شاخص‌های مالی در کوتاه‌مدت بر رشد اقتصادی تأثیر منفی دارند، اما در بلندمدت با کمی اغماض رابطه‌ای میان شاخص‌های توسعه مالی و رشد اقتصادی وجود دارد که حاکی از نبود نظارت دقیق در سیستم بانکی بر تسهیلات اعطایی است.

در تحقیق فعالیت و خارقانی (۱۳۹۰) تحت عنوان "بررسی تأثیر وام‌های خرد بر اشتغال (مطالعه موردی ایران)" چنین نتیجه‌گیری می‌شود که اعتبارات خرد بر ایجاد اشتغال با حقوق و دستمزد بی‌تأثیر است و بر ایجاد اشتغال بدون حقوق و دستمزد بسیار اندک اثر می‌گذارد. نتیجه این مطالعات را می‌توان چنین بیان نمود که اگر مفهوم محدودتر اشتغال را در نظر بگیریم تأمین اعتبار خرد اثر منفی و اگر مفهوم وسیع‌تر اشتغال را در نظر بگیریم اثر مثبت بر تقاضای نیروی کار دارد. در تحقیق فوق[1] مدل پروبیت را به‌کار گرفته است که در آن از درآمد ماهانه و تسهیلات اعطایی به‌عنوان متغیرهای توضیحی جهت بررسی رفتار اشتغال استفاده شده است.

در مطالعه دیگری تحت عنوان "مالیه خرد راهکاری برای تولید بخش کشاورزی و کاهش فقر" که توسط بختیاری (۱۳۸۹) صورت پذیرفته است به‌منظور بررسی ارتباط بلندمدت اعتبارات خرد و ارزش‌افزوده بخش کشاورزی از آمار و اطلاعات دوره زمانی مربوط به سال‌های(۱۳۸۴-۱۳۶۵) استفاده شده است. در این تحقیق از متغیرهای حجم اعتبارات اعطایی خرد به بخش کشاورزی، حجم سرمایه‌گذاری خصوصی و دولتی در بخش کشاورزی، اشتغال بخش کشاورزی و ارزش‌افزوده بخش کشاورزی به قیمت ثابت سال ۱۳۶۱ استفاده شده است.

در تحقیقی تحت عنوان "بررسی رابطه نرخ سود بانکی و اشتغال" که توسط کاظمی (۱۳۸۳) انجام شده است عنوان می‌شود که در تمام نظریات اقتصادی یکی از موجبات تحرک بخش‌های اقتصادی در حالت رکود و افزایش سرمایه‌گذاری افزایش اشتغال و کاهش نرخ سود تسهیلات در حد بازدهی واقعی است. نرخ سود تسهیلات معیاری برای تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران بخش خصوصی است. در این تحقیق از متغیرهای توضیحی، ارزش‌افزوده بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات به تفکیک و نیز تغییر در مانده تسهیلات این بخش‌ها استفاده شده است.

۱. این مقاله مستخرج از طرحی است که با حمایت مالی دانشگاه پیام‌نور با عنوان "تأثیر بنگاه‌های کوچک و زود بازده بر روند اشتغال در استان‌های منتخب کشور" به تصویب رسیده است.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

۳. متدلوژی

۳-۱. معرفی الگوی تجربی

تحقیق آرمسترانگ، بن‌کریج، جکسون و تامسون (۲۰۱۰) را به‌عنوان مقاله پایه انتخاب نمودیم تا تأثیر تسهیلات اشتغال‌زایی را بر اشتغال ایران مورد سنجش قرار دهیم، اما لازم بود تا مدل مقاله پایه را بومی‌سازی نماییم. اطلاعات مربوط به تسهیلات پرداخت‌شده به متقاضیان از طریق معاونت اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی برای ۱۳ استان کشور تهیه گردید. این تسهیلات از طریق بانک‌های عامل دولتی به‌صورت تسهیلات فروش اقساطی اعطا گردیدند که مقررات مربوط به آنها ۸۰ درصد وام و ۲۰ درصد آورده متقاضیان این تسهیلات بود. با توجه به اینکه در مقاله پایه متغیرهای دیگری نیز غیر از تسهیلات تضمینی برای اشتغال لحاظ گردیده بود، اما در این مقاله قصد داریم تنها بررسی رابطه بین تسهیلات بنگاه‌های زودبازده و اشتغال را سنجش نماییم، بنابراین مدل تحقیق با کمی تغییرات درمدل به‌کار رفته در مقاله اصلی به‌صورت زیر طراحی گردید.

نیروی کار شاغل طی دوره (۱۳۸۹-۱۳۸۴) تابعی است از تسهیلات بنگاه‌های کوچک و زودبازده اقتصادی که با استفاده از روش پنل دیتا تجزیه‌وتحلیل گردید.

$$LEMP_{it} = \alpha_{it} + \beta_{jit} LSME_{it} + \beta_{jit} \varepsilon_{it} \qquad (۱)$$

در مطالعات خود ۱۳ استان کشور را به‌عنوان جامعه آماری انتخاب نمودیم. دلیل آن محدودیت دستیابی به اطلاعات تمام استان‌های کشور و گستردگی تجزیه‌وتحلیل آماری بود، اما این ۱۳ استان به گونه‌ای انتخاب شد که بیش از ۷۰ درصد جمعیت کشور را در خود جای دهد. نمونه آماری نیز دوره (۱۳۸۹-۱۳۸۴) انتخاب گردید.

۳-۲. معرفی متغیرها

متغیر LEMP لگاریتم نیروی شاغل در استان‌ها با استفاده از سرشماری‌های سال‌های ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ و فرمول‌های برآورد آماری استخراج شده است.

متغیر LSME لگاریتم تسهیلات بنگاه‌های کوچک و زودبازده این نوع تسهیلات با نرخ سود ۱۲ درصد به مشتریان اعطا می‌گردید و معمولاً از کل قیمت مواد اولیه، ماشین‌آلات یا مسکن ۲۰ درصد آورده مشتریان و ۸۰ درصد نیز سهم اعطای وام بانک‌ها بود.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

٤. جمع‌آوری داده‌ها

در این تحقیق ابتدا با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و اینترنت مبانی نظری جمع‌آوری شد و آمار و اطلاعات برای تخمین از داده‌های سری زمانی مرکز آمار ایران، آمار و اطلاعات بانک مرکزی و معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و دفتر آمار استانداری آذربایجان‌شرقی استفاده گردید. این مطالعه به لحاظ استفاده از نوع تحقیقات کاربردی می‌باشد. پس از انجام مطالعات و بررسی‌های لازم از مقالات و نشریات خارجی و داخلی مدل موردنظر استخراج شد و پس از بررسی تجربی روابط مشخص شده با استفاده از روش‌های اقتصادسنجی و نرم‌افزار Stata & Eviwes به تحلیل داده‌ها پرداخته شد. لازم به ذکر است که از کل جامعه آماری (استان‌های کشور) با توجه به گستردگی آمار و محدودیت دسترسی به اطلاعات تنها برخی از استان‌های کشور (حدود ۱۳ استان) را به‌عنوان استان‌های منتخب مطالعه نمودیم. مدل معرفی‌شده به‌صورت پانل دیتا[1](داده‌های ترکیبی)و بازه زمانی (۱۳۸۹-۱۳۸۴) تخمین زده شده است.

۵. برآورد الگو و تحلیل نتایج

پیش از تخمین مدل برای جلوگیری از بروز مشکل رگرسیون کاذب بررسی داده‌ها از لحاظ پایایی الزامی است. برای آزمون مانایی یا وجود ریشه واحد در داده‌ها تابلویی می‌توان از آزمون لوین، لین و چو استفاده نمود که نتایج آن به‌صورت خلاصه عرضه گردید:

جدول ۲. آماره لوین، لین و چو

#	متغیر	آماره	احتمال
۱	LEMP	-۱۵/۱۸۵۳	۰
۲	LSME	-۴/۶۱۱۸۳	۰

مأخذ: نتایج تحقیق.

چنانچه از نتایج برمی‌آید تمام متغیرهای این تحقیق مانا هستند. این نتیجه‌گیری از احتمال آماره لوین، لین و چو به‌دست می‌آید که دارای احتمال زیر ۵ درصد می‌باشد، همچنین قدر مطلق آماره مذکور مانایی را تا سطح اهمیت یک درصد نشان می‌دهد. در گام بعدی می‌بایست تلفیقی بودن یا تابلویی بودن داده‌ها از طریق آزمون F لیمر مورد بررسی قرار گیرد. فرضیه صفر در این آزمون بیان‌کننده

1. Panel Data

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

تابلویی بودن داده‌هاست. احتمال F لیمر به‌دست آمده (صفر) نشان از معناداری اثرات ثابت دارد، بنابراین با این نتیجه فرضیه صفر رد می‌شود:

$$\{H_0=\text{Pooled model and } H_1=\text{Panel Model}\} \quad (۲)$$

جدول ۳. نتایج آزمون اف – لیمر

آزمون	آماره	درجه آزادی	احتمال
Cross-Section F	۲۸۸۵/۸۴۳	۱۲/۶۴	۰
Cross-Section Chi-Square	۴۹۱/۰۴۴	۱۲	۰

مأخذ: نتایج تحقیق.

پس از اینکه وجود ناهمگنی در مقاطع تأیید شد می‌بایست منشأ خطاهای ناشی از تخمین نیز تعیین گردد. به عبارت دیگر، باید مشخص شود که خطای ناشی از تخمین طی زمان اتفاق افتاده یا اینکه علاوه بر اینکه طی زمان بوده به‌دلیل تغییر مقاطع نیز بوده است، در نتیجه چنین خطاهایی با دو اثر ثابت و تصادفی مواجه خواهیم بود. نتیجه آزمون هاسمن برای مدل به‌صورت زیر است:

جدول ۴. نتایج آزمون هاسمن

Test Summary	Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-Section Random	۲۰/۶۳۵۳	۱	۰

مأخذ: نتایج تحقیق.

با توجه احتمال به‌دست آمده زیر ۵ درصد نتیجه آزمون هاسمن نشان می‌دهد که مدل برآورد شده با استفاده از الگوی تابلویی با اثرات ثابت دارای ضرایب کاراتری نسبت به الگوی تابلویی با اثرات تصادفی هستند، در نتیجه الگوی اثرات ثابت انتخاب می‌شود. جدول (۵) تفاوت درمقاطع را به وضوح نشان می‌دهد.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

جدول ۵. تفاوت در مقاطع

استان	آذربایجان شرقی	آذربایجان غربی	اصفهان	بوشهر	تهران	خراسان رضوی
مقطع	۰/۲۲۵۵۷	-۰/۰۷۲۲۱۷	۰/۴۲۲۵۴۹	-۱/۱۴۵۱۸۳	۱/۴۷۰۸۶۴	۰/۸۶۶۲۶۷
استان	خوزستان	فارس	کرمان	گیلان	مازندران	مرکزی	هرمزگان
مفطع	۰/۰۷۱۸۶	۰/۲۸۶۸۸۷۹	-۰/۲۳۹۱۱۱	-۰/۱۹۸۹۴۴	۰/۰۰۷۱۳۹	-۰/۸۲۱۹۸۴	-۰/۸۷۳۹۸۶

مأخذ: نتایج تحقیق.

پس ازانجام آزمون‌های مربوط به داده‌های ترکیبی و بررسی فروض کلاسیک نتایج جدول (۶) حاصل شد.

جدول ۶. نتایج تخمین نهایی مدل

متغیر	آماره	انحراف معیار	آماره T	احتمال
C	۱۳/۵۴۹۷۶	۰/۱۰۵۴۰۸	۱۲۸/۵۴۵۵	۰
LSME	۰/۰۰۴۸۳۴	۰/۰۰۰۵۸۸	۸/۲۲۴۹۲۵	۰
Ar(1)	۱۷/۰۴۶۲۹	۰/۰۶۲۲۵۸	۱۶/۴۵۷۸۵	۰
	prob F ۰	F-Statistic ۱۷۹۳۶/۵۸	Durbin-Watson Stat ۱/۹۵	R-Squared ۰/۹۹۸

مأخذ: نتایج تحقیق.

با توجه به جداول آماری فصل چهارم تمام ضرایب متغیر توضیحی این پژوهش در سطح معناداری قرار گرفته است و تأثیر مثبت آن مورد تأیید است. ضریب تعیین بسیار بالای مدل ۰/۹۹۸ نشان می‌دهد که متغیر توضیحی انتخاب‌شده برای توضیح متغیر اشتغال کاملا منطقی و علمی است و توانسته است نزدیک به ۱۰۰ درصد متغیر وابسته را توضیح دهد. آماره دوربین- واتسون نیز طبق محاسبات فصل ۴ در منطقه عدم وجود همبستگی قرار گرفته است. آماره F نیز نشان می‌دهد که رگرسیون تخمین زده شده در حد قابل قبول می‌باشد. معادله آن به‌صورت زیر تعریف می‌گردد:

$$LEMP = ۱۳.۵۴ + ۰.۰۰۴۸ * LSME \quad (۳)$$

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

٦. بررسی نتایج با تئوری‌های نظری

با توجه به نتایج تحقیق انجام‌شده توسط آرمسترانگ، بن‌کریج، جکسون و تامسون که مدل اجرا شده توسط آنها به‌عنوان الگوی پایه این پژوهش تعیین شده است آثار مثبت وام‌های تضمینی SBE بر اشتغال تأیید شده است. این اثر در تسهیلات بنگاه‌های زودبازده ایران نیز مثبت است. نتایج تحقیقی که توسط میریم بروب و اینسا لاو (۲۰۰۹) صورت گرفته است اثر تسهیلات بانکی را بر ایجاد اشتغال در مکزیک بسیار بالا توصیف نموده است که در ایران اثر تسهیلات در اشتغال نسبت به این مطالعه ضعیف‌تر گزارش شده است، همچنین در تحقیق فعالیت و خارقانی (۱۳۹۰) نتیجه‌گیری شده است که اعتبارات خرد بر ایجاد اشتغال با حقوق و دستمزد بی‌تأثیر است و بر ایجاد اشتغال با دستمزد پایین تأثیر اندکی دارد. این نتیجه موافق با نتیجه‌گیری صورت‌گرفته در تحقیق حاضر است. بر اساس تئوری‌های مطرح‌شده در فصل دوم اثر مثبت تسهیلات بنگاه‌های زودبازده براشتغال تأیید می‌گردد.

۷. نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهاد

بر اساس داده‌های این تحقیق اثر تسهیلات بنگاه‌های زودبازده بر اشتغال مثبت بوده و باعث بالا رفتن نرخ اشتغال در جامعه آماری گشته است.

با توجه به اینکه در انتخاب استان‌های منتخب تلاش شده است که بیش از ۷۰ درصد جمعیت کشور را شامل شود نتایج این تحقیق می‌تواند به کل کشور تعمیم یابد. در این پژوهش به‌دنبال فرضیه ذیل بودیم:

– تسهیلات بنگاه‌های کوچک و زودبازده اقتصادی بر میزان اشتغال‌زایی کشور تأثیر دارد:

در مورد این فرضیه چنانچه از نتایج به‌دست آمده مشخص است تسهیلات بنگاه‌های زودبازده بر اشتغال‌زایی اثر مثبت دارند. تسهیلات پرداختی بانک‌ها دارای ضرایب معنادار و مثبت است و مطابق انتظارات تئوریک می‌باشد. تسهیلات بانکی دارای نقش مهم و تأثیرگذار در افزایش نرخ اشتغال کشور دارد. نتیجه این تحقیق برخلاف نتیجه‌گیری مرکز پژوهش‌های مجلس گزارش می‌شود. تفکیک استان‌ها و نگاهی جزئی‌تر به اعطای تسهیلات بنگاه‌های زودبازده باعث بالا رفتن دقت تحقیق شده است و این امر باعث مثبت شدن اثر تسهیلات بر ایجاد اشتغال گردیده است. گرچه افزایش حجم نقدینگی به‌دلیل اجرای طرح توسعه بنگاه‌های زودبازده ممکن است به بالا رفتن نرخ تورم کمک کرده باشد که این خود نیاز به مطالعه و بررسی دیگری دارد. در خصوص ادامه روند اعطای تسهیلات پیشنهادات ذیل ارائه می‌گردند:

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

- ادامه دادن اعطای تسهیلات بانکی به شرط جلوگیری از رانت‌های بانکی در اعطای تسهیلات هنگفت به اشخاص حقیقی و حقوقی
- اعطای تسهیلات به‌همراه کنترل نقدینگی جامعه برای جلوگیری از بالا رفتن تورم
- حمایت‌های دولت به تسهیلات‌گیرندگان پس از اخذ وام و اطمینان از شکل‌گیری شغل جدید

منابع

اکبریان، رضا و سیدمحسن حیدری‌پور (۱۳۸۸)، "بررسی تأثیر توسعه بازار مالی بر رشد اقتصادی در ایران طی سال‌های (۱۳۸۶-۱۳۴۵)"، *پژوهشنامه اقتصادی*، سال ۹، شماره ۳، ص ۴۳.

بختیاری، صادق و فاطمه پاسبان (۱۳۸۳)، "نقش اعتبارات بانکی در توسعه فرصت‌های شغلی (مطالعه موردی بانک کشاورزی ایران)"، *فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه*، شماره ۴۶، ص ۷۳.

بختیاری، صادق (۱۳۸۹)، "مالیه خرد راهکاری برای افزایش تولید بخش کشاورزی و کاهش فقر روستایی"، *مجله دانش و توسعه (علمی-پژوهشی)*، سال ۱۷، شماره ۳۰، ص ۱.

رافع، فاطمه، کاظمی، شهاب و طاهره علی حیدری بیوکی (۱۳۹۱)، "تأثیر بنگاه‌های کوچک و زودبازده بر روی اشتغال و تولید"، دومین همایش ملی راهکارهای توسعه اقتصادی با محوریت برنامه‌ریزی منطقه‌ای، دانشگاه آزاد اسلامی سنندج.

علیزاده‌مرزناکی، امیر (۱۳۸۷)، *تأثیر بنگاه‌های زودبازده در اقتصاد کشور*، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد مدیریت صنعتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان.

فرجادی، غلامعلی (۱۳۸۵)، "یک بررسی از روند توسعه اشتغال در ایران"، *ماهنامه صنعت و توسعه*، شماره ۱، ص ۱۱.

فعالیت، وحید و ندا خاقانی (۱۳۹۰)، "بررسی تأثیر وام‌های خرد بر اشتغال (مطالعه موردی ایران)"، *ماهنامه کار و جامعه*، شماره ۱۴۱، ص ۲۲.

قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.

قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.

قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.

قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور.

قانون پولی و ملی کشور، سایت بانک مرکزی.

قانون تشکیل شورای عالی اشتغال.

مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۳۸۸)، *ماهنامه بازار بین‌الملل*، سال اول، شماره ۴، ص ۵۶.

مرکز پژوهش‌های مجلس (۱۳۹۱)، دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]

نشریات بانک مرکزی، گزارش اقتصادی و ترازنامه بانک مرکزی در سال ۱۳۸۲، فصل ۹، صص ۷۲ و ۷۴.

Burges, Robin & Rohini Pande (2002), "Do Rural Banks Matter?", Evidence from the Indian Social Banking Experiment, March, Internet.

Monge, Naranjo, Alexander & Luis J. Hall (2003), "Access to Credit and the Effect of Credit Constraints on Costa Rican Manufacturing Firms", February, Working Paper 471.

Miriam, Brubn & Inessa Love (2009), "The Economic Impact of Bank and Unbanked (Evidence from Mexico)", The World Bank Development Research Group Finance and Private Sector Team, June.

Khandker, S. (2001), "Micro–Finance and Poverty: Evidence Using Panel Data from Bangladesh", World Bank Policy Research Paper 2945, World Bank Washington.

Craig, E., Armstrong, Ben R. Craig, William, E. Jackson III & James B. Thomson (2010), "The Importance of Financial Market Development on the Relationship between Loan Guarantees for SMEs and Local Market Employment Rates", Federal Reserve Bank of Cleveland.

Jim, Wilkinson & Jon Christensson (2011), "Can the Supply of Small Business Loans be Increased?", Federal Reserve Bank of KANSAS City, *Economic Review,* Second Quarter.

Craig, Ben R., William E. Jackson III & James B. Thomson (2007), "Small Firm Finance, Credit Rationing and the Impact of SBA Guaranteed Lending on Economic Growth", *Journal of Small Business Management,* Vol. 45, No. 1, PP. 116-132.

Riding, A. L. & G. Haines (2001), "Loan Guarantees: Costs of Default and Benefits to Small Firms", *Journal of Business Venturing,* Vol. 16, PP. 595-612.

Dornbush Rudiger & Fischer Stanley (1985), *Macro Economics, McGraw – Hill International Book Company*, Third Edition, Singapore.

[Downloaded from qjfep.ir on 2026-11-16]